

Yabancı Dil Öğreniminde Motivasyon Kaynakları

Sources of Motivation in Foreign Language Learning

Derya Oktar ERGÜR
Hacettepe Üniversitesi

Öz

Bu yazıda, genel anlamda yabancı dil öğrenimindeki başlıca motivasyon kaynakları olan öğrencinin doğal ilgisi, ödül ve başarı kavramları tartışılmaktadır. Bunun yanı sıra motivasyon ve başarı kavramları arasındaki ilişki irdelenmekte ve yabancı dil öğreniminde kendine saygı ve güvenin önemi vurgulanmakta; öğrenme-öğretme sürecinde öğrenciye verilen geribildirim türü, içeriği ve öğretmenin düşüncesini yansıtmasının gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Ayrıca yabancı dil derslerinde motivasyonu sağlamak ve korumak amacıyla bazı öneriler sunulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Doğal ilgi, ödül, başarı, kendine saygı ve güven, geribildirim.

Abstract

In this article, three major sources of motivation in foreign language learning are discussed: the learner's natural interest (intrinsic satisfaction), extrinsic reward and success. The relation between motivation and success; the importance of self-esteem and confidence, the content of teacher's feedback, whether it reflects the ideas of the teacher or not, are analyzed. Some practical suggestions to sustain motivation in language classrooms are also made.

Key Words: Intrinsic satisfaction, reward, success, self-esteem and confidence, feedback.

Giriş

Öğrenci başarısını etkileyen en önemli öğelerden biri motivasyondur. Motivasyon, Seifert (1991) tarafından belli bir amaç doğrultusunda bireyi harekete geçiren bir ihtiyaç ya da istek olarak tanımlanmaktadır. Motivasyonu açıklayan çeşitli kuramlar vardır. Bunların başlıcaları Davranışçı Yaklaşım, Sosyal Öğrenme Kuramı, Hümanistik Yaklaşım ve Bilişsel Yaklaşım'dır.

Davranışçı Yaklaşım öğrencilerin olumlu yaşantılar geçirme, sözel mesajlarla ödüllendirilme gibi dıştan verilen uyarıcılar ile motive edilmesini önermektedir. Bu yaklaşımın olumsuz yönlerinden biri, öğrencinin kendi amaçları doğrultusunda eylemde bulunmak yerine, ödül getirici eylemlerde bulunmaya yönelmesidir.

Sosyal öğrenme kuramcılarının göre bireyin amacına ulaşma beklentisi, amacın birey için değeri ve bireyin yapılan işe yönelik duygusal tepkisi motivasyonu etkileyen üç temel öğedir (Pintrich ve Brost, 1990). Sosyal öğrenme kuramının önde gelen isimlerinden biri olan Bandura'ya göre birey, geçmiş yaşantılarına dayalı olarak ya da başka kişilerin yaşantılarını gözlemleyerek bir işin gelecekteki sonuçlarını tahmin eder. Beklenen sonuçlar olumlu ise, yapacağı işin kendisine yarar getireceğine inanıyorsa motivasyonu yüksek olur (Woolfolk, 1993).

Motivasyon ile ilgili en kapsamlı açıklamalardan birini hümanistik yaklaşımın öncülerinden olan Maslow yapmıştır. Maslow bireylerin gereksinimlerini önem sırasına dizerek bir gereksinimler hiyerarşisi oluşturmuş ve bireylerin motive olabilmesi için bu gereksinimlerin karşılanması gerektiğini belirtmiştir (Fidan, 1986).

Bilişsel kuramcılara göre öğrencilerin motive olmasında amaçları çok önemli bir rol oynamaktadır.

Dr. Derya Oktar Ergür, Hacettepe Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Ankara.

Ayrıca öğrencilerin başarı ve başarısızlıklarını açıklarken buldukları nedenler ile motivasyonlarının yüksek olması arasında yakın bir ilişki vardır.

Neden bulma kuramına göre ise, başarı ve başarısızlığını içsel ve kontrol edilebilir değişkenlere bağlayan öğrencilerin motivasyonları daha yüksek olmakta ve akademik hayatlarında daha başarılı oldukları görülmektedir (Ames ve Archer, 1988).

David McClelland ve John Atkinson'a göre bireyin motive olmasında başarılı olma ve başarısızlıktan kaçınma gereksinmesi önemli rol oynamaktadır. Bu yaklaşıma göre başarılı olma ihtiyacı yüksek olanlar daha fazla riski göze alabilir ve başarmak için çaba gösterirler (Erden, M. ve Y. Akman, 1997).

Yabancı Dil Öğreniminde Motivasyon Kaynakları

İlköğretim basamaklarındaki öğrencileri yabancı dil derslerinde gözlemlediğimizde gözlerindeki parıltıyı, yabancı bir dil öğrenmeye karşı isteklerini fark etmemek dolayısıyla yeni bir dil öğrenmek için motivasyonlarının ne kadar yüksek olduğunu gözlemlememek mümkün değildir. Öğrendiklerini bir an önce göstermek için büyük bir istek duydukları her hallerinden bellidir.

Daha ileriki sınıflarda öğrencilerin gözlerinde bu ışıltının yerini donuk, anlamsız bir ifade almaktadır. Yabancı dil öğrenmeye karşı daha az istekli oldukları gözlenmektedir.

Daha sonraki yıllarda ise ön sıralarda öğrenmeye çok istekli olan öğrencilerden oluşan bir grup oturmakta, bu grup öğretmenin sınıfa yönelttiği pek çok soruya yanıt vererek bir anlamda sınıfın lokomotifini görevini üstlenmektedir. Diğer yanda ise, bir iki öğrenci sınıfın en arkasında oturup ders kitabı ya da defteri olmaksızın o sınıfa diğerleriyle fiziki olarak paylaşmanın dışında hiçbir etkinliğe katılmamaktadır.

Genelde pek çok yabancı dil öğretmeni bu tür senaryolara aşinadır. Burada üzerinde durulması gereken ilköğretim yıllarındaki öğrencilerle daha sonraki eğitim basamaklarına devam eden öğrenciler arasında belirlenen bu can alıcı farktır. İlköğretim yıllarında öğrencilerde gözlemlenen bu motivasyona ne olmaktadır? Bunun nedenleri nelerdir? Farklı eğitim kademelerindeki öğrencilerde gözlemlenen motivasyon kaynaklarını tek bir faktöre bağlamak mümkün değildir. Bütün öğretmenlerin de bildiği gibi, öğrencinin çalışmasını etkileyen pek çok neden vardır. Bunların büyük bir bölümü öğretmenlerin kontrolü dışında gelişmektedir.

Çocuğun ev yaşantısı, fiziki yorgunluk, kişisel yaşantılarda gelişen olaylar, sağlık, daha önceki eğitim yaşantısı, kişilik ve çocuğun gelişim süreci öğrencinin motivasyonuna doğrudan etki eden başlıca faktörlerdir. Bununla beraber bütün yaş gruplarında öğrencilerin yüzlerinde gözlemlenen gittikçe azalan gülümseme, o öğrencilerin o dersle ilgili daha önceki yaşantılarına dayanmaktadır.

Genel anlamda, eğitim psikologları öğrenmede üç tür motivasyon kaynağı tanımlamaktadırlar (Fisher, 1990).

Bunlar;

1. Doğal ilgi,
2. Dış kaynaklar,
3. Başarıdır.

Doğal İlgi

Kabullenilmesi güç de olsa pek az öğrenci yabancı bir dili öğrenmekten dolayı doğal bir tatmin duymaktadır. Pek çok kişi için ise yabancı bir dil öğrenmek hiç de ilginç değildir. Dolayısıyla bu bilgileri öğrenmek için bir heyecan duymamaktadır ve motivasyonları da çok az ya da yoktur. Yaşça daha büyük öğrenciler için ise yabancı bir dil öğrenmekten dolayı mutlu olma Gardner'in (1985) de belirttiği gibi tamamen başka bir kültür ile bütünleşme isteğinden kaynaklanmaktadır. Bu genel anlamda küçük yaşta öğrencileri kapsayan bir durum değildir. Küçük yaşta öğrencileri olan öğretmenler, öğretme sürecinde çeşitli oyunlar, şarkılar, bilmece-bulmacalardan yararlanarak bu sorunu çözmeye çalışmaktadırlar. Genellikle bu tür çalışmaların motivasyonu olumlu yönde etkilediği bir gerçektir. Fakat bu da motivasyonun kalıcı olmasını sağlamamaktadır. Dolayısıyla öğrencileri yabancı bir dil öğrenmeye motive eden doğal bir neden yoktur.

Dış Kaynaklar

Bu durumun bilincinde olan öğretmenler ve tüm eğitim sistemleri başka bir motivasyon kaynağına yönelmiştir. Bu da dıştan gelen ödüller ya da dış kaynaklı cezalardır. Sınıf ortamında öğretmen iyi not vererek bazı öğrencileri ödüllendirirken, diğer öğrencilere de kötü not vererek cezalandırmaktadır. Daha yetenekli öğrencilerin diğerlerinden farklı gruplarda çalışmalarının sağlanması bu öğrencilerin kendilerine olan güvenini daha çok artırabilir. Bu yaklaşımdaki en önemli problem ödülün alındığı süreçte motivasyonun kalıcı olmasıdır. Başarısız öğrenci için ise

ne kadar çalışsa da bu ödülü kazanması imkânsızdır. Dolayısıyla ödül sistemi, zayıf öğrencinin motivasyonunu daha da düşüren bir nitelik taşımaktadır.

Öğretmenler ve eğitim kurumları bu ilk iki kaynak üzerinde yoğunlaşırken, başka bir motivasyon kaynağını göz ardı etmektedirler. Bu da başarı faktörüdür. Genellikle kişiler başarılı oldukları işi tekrar tekrar yapmayı tercih etmekle kalmayıp daha da başarılı olmak için daha çok gayret gösterirler. Azimle belli bir konu üzerinde yoğunlaşan kişiler, o konuda daha da mükemmeli başarırlar, bu da onlara motivasyon sağlar. Bir şeyi başarma duygusu, motivasyon duygusunun beslenip kuvvetlenmesine, dolayısıyla sarmal bir şekilde kişinin kendini bu işe daha çok vermesine ve kendini bu konuda daha da geliştirmesine yol açar.

Başarı

Motivasyon ve başarı kavramları arasındaki ilişki, ne yazık ki pek çok öğrenci için ters yönlü çalışmaktadır. Pek az kişi başarısız olmak ister ve kişiler genellikle başarısız olacakları ortamlardan kaçınırlar. Sınıfta “yabancı dilde başarısız” imajına sahip çocuklar, kendilerinin yabancı dilde başarısız olduklarını gösteren durumlardan uzak kalmaya çalışmaktadırlar. Bir öğrencinin özellikle ilköğretim yıllarında edindiği başarısızlık imajı beraberinde öğrencinin kendisini yetersiz hissetmesine, daha az motive olmasına, daha az çaba göstermesine ve dolayısıyla daha az başarılı olmasına neden olmakta ve bu kısır döngü böylece devam etmektedir. (Çizelge 1)

Şekil 1. Motivasyon-Başarı Döngüsü

Aşağı ve yukarı yönde spiral hareket eden motivasyon-başarı döngüsü pek çok öğretmen tarafından bilinen bir gerçeği açıklamaktadır. Farklı yetenek düzeylerinde olan öğrencilerden oluşan bir sınıf ortamında zayıf ve kuvvetli öğrenciler arasındaki fark zamanla daha da artmakta, bir kısım öğrencinin başarısında yukarı doğru bir eğim gözlenirken, diğer öğrencilerin başarısı gittikçe azalmaktadır.

Bazı öğrencilerin sürekli olarak başarısız olması eğitim bilimcileri bu çocuklarla ilgili varsayımlar üzerinde düşünmeye yöneltmiştir. Sınıfın arka tarafında ayaklarını sıralara uzatarak her şeye karşı kayıtsız davranan öğrencilerin herhangi bir şey öğrenme konusunda hiçbir istekleri yokmuş gibi davranmaları, belki de sürekli yaşadıkları başarısızlık duygusundan kaçınmak amacını taşımaktadır. Burada söz konusu olan öğrencilerin kendine olan güvenlerinin riske atılmasıdır. Bazı öğrencilerin öğrenme konusunda hiçbir heyecan ve ilgi duymuyormuş gibi davranmaları tamamen kendilerini başarısız görmekten koruyan bir çeşit savunma mekanizmasıdır. Bu tür ilgi eksikliği ya da öğrenmeyi reddetme davranışı aslında düşük motivasyon-yetenek ilişkisinin bir sonucudur. Pek çok öğrenci için bu durumu, kendilerinin başarısız olduklarını fark ettikleri ilk öğrenme yaşantısıyla başlayıp daha sonraları sınıfın arka sıralarında oturma, öğrenme sürecinde davranış bozuklukları gösterme, sınav günleri hasta gibi davranma, başarısızlıklarını okul, öğretmen ya da diğer arkadaşlarına yansıtma gibi çeşitli stratejilerle kendini göstermektedir.

Kendine Saygı ve Güven

Yukarıda sözü edilen durumlar yabancı dil öğrenmede kendine saygı ve güvenin motivasyonu etkileyen önemli bir faktör olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla özellikle başarısız öğrencinin öğrenme yaşantısında başarı duygusunu tatması çok önemlidir.

Pratikte bu durum yabancı dil öğrenme psikolojisi konusunda duyarlı olunması gerektiğini göstermektedir. Bir ders planlarken, sınav hazırlarken ya da bir alıştırmayı yaparken öğretmenler kendilerine; “Zayıf öğrenciler bunu yapamazlarsa kendilerini nasıl hissederler?” sorusunu yöneltmelidirler.

Yabancı dil sınıflarında en çok kullanılan alıştırmalardan biri de boşluk doldurmaktır. Bu genelde her 6 ya da 7 kelimesi boş bırakılmış metinlerden oluşmakta ve öğrencilerin görevi bu boşluklara uygun olan

sözcükleri bulup yazmaktır. Güvenli, yüksek motivasyonlu ve daha önce başarı duygusunu tatmış öğrenciler böyle bir alıştırma karşısında daha önce yaptıkları alıştırmaları düşünerek, bunu da başarı ile tamamlayabileceklerini düşüneceklerdir. Alıştırmayı başarı ile tamamladıklarında, daha önce bildiklerinin doğrulandığı hissini yaşayacaklar, böylece kendine güven ve motivasyon duyguları yenilenecektir. Bunun aksine zayıf öğrencilerde daha önceki başarısızlıkları güven duygusunun azalmasına neden olacak ve sadece birkaç boşluğu doldurabildiklerini fark ettiklerinde, bir kez daha başarısızlık duygusunu yaşayacaklardır.

Tabii bu hiçbir zaman yabancı dil öğretiminde boşluk doldurma alıştırmaları yapmamamız gerektiği anlamına gelmemektedir. Her türlü alıştırma uygun yerde kullanıldığında amacına ulaşmaktadır. Asıl dikkat edilmesi gereken nokta, sınıfta yapılan her şeyin öğrenme psikolojisini etkilediği ve bunun öğrencinin başarı-başarısızlık duygusu, kendine saygı ve güven duyguları ile iç içe geliştiğinin unutulmamasıdır. Bu nedenle yukarıda sayılan öğelerin motivasyon üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında, neden motivasyonun zamanla düştüğü, ilköğretimin ilk kademelerindeki öğrenciler ile daha sonraki eğitim kademelerinde okuyan öğrenciler arasında neden farklılıklar oluştuğu açıklanabilir. Dolayısıyla öğrencilerin başarısız olup motivasyonlarının düştüğü fark edilir edilmez, bu durumu düzeltmek amacıyla onları başarılı kılacak ve kendilerine güvenlerini tazeleyecek yeni alıştırmaların ve çalışmaların öğrenme-öğretme sürecine girmesi sağlanmalıdır. Bununla beraber bütün öğrencilerin çalıştıkları konu alanlarında gelişmekte oldukları hissini yaşamaya ihtiyaçları vardır.

Geribildirim

Öğrencilerin kendilerini değerlendirmelerinde öğretmenleri tarafından verilen geribildirim önemli bir yere sahiptir. Araştırmalar çok küçük çocukların dahi, okulun ilk yıllarında, hangi arkadaşlarının “başarılı”, hangilerinin “daha az başarılı” olduklarını belirleyebildiklerini göstermektedir. Bunu öğretmenlerinin verdiği sözel geribildirimlerden çıkartmakta ve sınıfta kendi yerlerini de çok net bir şekilde belirleyebilmektedirler.

Bu durum öğrencinin kendine güvenini, yeterlilik hissini ve motivasyonunu göz önünde şekillendirmesi açısından çok önemlidir. Dolayısıyla öğrencilere nasıl

geribildirim verildiği, hangilerinin övülüp, hangilerinin övülmediği konusunda öğretmenlerin dikkatli olması ve çok duyarlı davranması gerekmektedir. Ayrıca geribildirim türü, içeriği, öğretmenin düşüncelerini yansıtması, öğrenci potansiyeli ve gayreti konusunda öğrenciye fikir verecek nitelikte olması çok önemlidir.

Sonuç

Sonuç olarak motivasyonu sağlayan sihirli bir formül olmadığı söylenebilir. Belki de ilk olarak öğrencilerin neden motivasyonlarının düşük olduğu anlaşılmaya çalışılmalı ve öğrenmeye karşı ilgisiz davrandıkları için onları suçlamamakla başlanmalıdır. Bütün insanların doğru ortam hazırlandığında doğal olarak öğrenmeye motive oldukları varsayımından hareket ederek motivasyonlarını yitirmelerine neden olan faktörler birer birer sorgulanmalıdır.

Bu bağlamda yabancı dil derslerinde motivasyonu sağlamak ve korumak amacıyla Breen ve Littlejohn (2000) ve Barbara Gross Davis (1999) tarafından yapılan geniş kapsamlı çalışmaların sonucunda önerilen bazı öğretim stratejileri şunlardır:

1. Öğrenme - öğretme sürecinde farklı etkinlikler işe koşularak, sınıfta yapılan etkinlikler çeşitlendirilebilir. İlgi alanları ve yetenekleri farklı öğrencilerin ne tür çalışmalara daha iyi tepki verdiği gözlemlenerek kısa hikâyeler, film, drama, şarkı, projeler, dilbilgisi alıştırmaları ve dikte çalışmaları öğretim sürecine katılabilir.
2. Geniş kapsamlı alıştırmalar ve ödevler verilebilir. Öğrencilerin kendi ödevlerini planlayıp kendi hızlarına uygun, kendi kararlarını verebilecekleri aynı zamanda kendilerini psikolojik olarak özgür hissedecekleri ödevler ve çalışmalar verilebilir.
3. Açık-uçlu çalışmalar öğrenme sürecine katılabilir. Her bireyin kendine göre cevaplayabileceği, tek bir doğru cevabın olmadığı poster hazırlama, şiir yazma, planlar çizme ve bunları açıklama gibi ödevler verilebilir.
4. Öğrencilere seçenekler sunulabilir. Kişiler, yapılacak işle ilgili görüşleri alındığında ya da karar sürecinde aktif olarak yer aldıklarında kendilerini daha çok yapılan işe adanmışlardır. Dolayısıyla çalışılan konu üzerinde tek bir alıştırma yapılmasını istemek yerine öğrencilere

- çeşitli alıştırmalar sunarak arzu ettikleri alıştırmayı seçip yapmaları istenebilir.
5. Öğrencilerin sınıfta alınan kararlara katılımı sağlanabilir. Öğretmenler tarafından alınan pek çok karar öğrencilerle paylaşılabilir. Bunun genel anlamda o ders için bir riski yoktur. Ödev ne zaman verilecek, belirli bir ödev ya da çalışma için ne kadar süre ayrılacak ya da bir sonraki ders neler yapılacak gibi konularda kararlar alınırken öğrencilerin düşünceleri alınabilir.
 6. Öğrencilerin öğrenme sürecinin detayları ile ilgili görüşleri alınabilir. Öğrencilerin o konuda daha çok uygulamaya ihtiyaçları olup olmadığı, çalışmayı kolay ya da zor, sıkıcı ya da ilginç buldukları gibi düşünceleri ve önerileri alınabilir. Sınıfa konulacak bir öneri kutusuyla öğrencilerin düşünceleri bir form ya da kısa bir anket yoluyla elde edilebilir.
 7. Öğretmenlerin verdikleri geribildirimler üzerinde düşünmeleri sağlanabilir. Öğretmenler, başarıları ya da derse olan ilgileri azalan öğrencilerin övülecek ya da cesaretlendirilecek yönlerini bulmaya çalışmalıdırlar. Öğrencilere sadece düşük notlar vermek yerine daha sonraki sınavlarda daha başarılı olmak için neler yapmaları gerektiği konusunda yardımcı olunabilir; bu da öğrenci için pozitif bir geribildirim görevini görebilir.
 8. Olumlu bir öğretmen-öğrenci iletişimi sağlanabilir. Daima öğrencilere herkesin öğrenebileceği gerçeği örneklerle açıklanmalıdır. Öğrenciler kendini aptal gibi hissetmek ya da not kaybetmek

kaygısı olmaksızın risk almaya cesaretlendirilmelidirler. Onlara ihtiyaç duyduklarında yardım etmek ya da ne kadar öğrendikleri hakkında bilgi vermek, onları çalışmaya ve yeni şeyler öğrenmeye teşvik edebilir.

Kaynakça

- Ames, C. & Archer, J. (1988). Achievement goals in the classroom: Students' learning strategies and motivation processes. *Journal of Educational Psychology*, 80 (3), 260-267.
- Breen, M.P. & Littlejohn, A.P. (2000). *Classroom decision making*. Cambridge University Press.
- Davis B.G. (1999). *Tools for teaching*. Brithly, Berkeley: University of California.
- Erden, M. & Akman, Y. (1997). *Eğitim psikolojisi, gelişim, öğrenme, öğretim*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Fidan, N. (1986). *Okulda öğrenme ve öğretim*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Fisher, R. (1990). *Teaching children to think*. Basil Blackwell.
- Gardener, R.C. (1985). *Social psychology and language learning*. Edward Arnold.
- Maslow, A. (1970) *Motivation and personality*. New York: Harper & Row.
- Pintrich, P.R. & De Grost, E.V. (1990). Motivational and self-regulated learning components of classroom academic performance. *Journal of Educational Psychology*, 82 (1), 33 - 40.
- Seifert, L.K. (1991). *Educational psychology* (Second Edition). U.S.A.: Houghton Mifflin Company.
- Woolfolk, E.A. (1993). *Educational psychology* (Fifth Edition). U.S.A.: Allyn and Bacon.

Geliş	9 Ocak 2002
İnceleme	2 Mart 2002
Kabul	20 Eylül 2002